Descartes [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

Descartes [ETF UK]

jedná se o část původního dokumentu:

Descartes [ETF UK]

◆ seminář, česky, vznik: 4. 5. 1990

◆ seminar, Czech, origin: 4. 5. 1990

Descartes [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

4. 5. 1990

Jiný hlas: Já znám do jisté míry období let sedmdesátých. Před chvílí jsem mluvila s doktorem Zvěřinou, který mě upozornil na další lidi z let šedesátých, a vy, pokud vím z těch materiálů, vy jste u něho studoval hned po válce.

Ihned po válce, já jsem začal v šestačtyřicátém. V šestačtyřicátém před prázdninami jsem teprve maturoval. Takže jsem začal, přitom jsem poslouchal Patočku hned od toho šestačtyřicátého na podzim, ale to jsem ještě pořád byl zapsán na přírodovědecké fakultě. Ani jsem nezapisoval Patočku do svého indexu.

Jiný hlas: Mohl byste mi říct, jaký na vás měl dojem tehdy?

Tak to samozřejmě byl na první pohled, na první poslech někdo nesrovnatelný s těmi ostatními. Jeho síla byla zejména, že interpretoval. Jeho přednáška o Sokratovi, to nám všem bralo dech. Po této stránce byl nejenom filosof, ale byl to tvůrce atmosféry. To je pro posluchače.

Jiný hlas: A kolik studentů tam asi bývalo?

Hodně. Patočka měl velikou návštěvnost. Tenkrát v takovém šestačtyřicátém, sedmačtyřicátém roce to bylo něco jako ve Francii „aller au Bergson“, tak tady se chodilo, dámy chodily na Patočku, i ty, které nestudovaly. Prostě to byl zážitek. Tenkrát to bylo svobodné, takže mohly chodit i dámy.

Jiný hlas: A jakým způsobem toho dosahoval? Mohl byste nějakým způsobem tu technologii, dá-li se to tak říct…

To je těžko říct. Patočka byl fenomenální světový interpret. V tom smyslu, že on se dovedl ztotožnit s filosofem, o kterém vykládal nebo o kterém přemýšlel. On vlastně přemýšlel za toho myslitele. Takže když se dostal do ráže, když se úplně dostal do hloubky, tak najednou začal říkat věci, které vlastně byly nedoložitelné a byly naprosto v duchu toho filosofa. Takže zvlášť u toho Sokrata to bylo nápadné, protože Sokrates nenapsal ani slovo, všechno napsal Platón a přitom ten Platónův Sokrates v různých dialozích vypadá různě. Ale Patočka nám dovedl toho Sokrata předložit a přiblížit jako přítomnou živou bytost, takže to byla integrovaná osobnost.

Jiný hlas: Dobře a teď velice krátce. Potom jste se ještě stýkali v padesátých letech…

Patočku vyhodili z fakulty, já nevím, jestli je to pro vás důležité, že ho vyhodili dvakrát. Víte, že nejdřív se za něj vzal jeden marxistický student, člen strany snad, který si vzal Patočku na starost a slíbil, že ho převychová, a když ten závazek zkrachoval, tak Patočku vzali znova na filosofickou fakultu a Patočka už nepřednášel antiku, ale přednášel Hegela. No ale to už nedopřednášel celý semestr.

Jiný hlas: V kterém to bylo roce?

No to bylo… moment. Tak vyhodili ho někdy na začátku už osm a čtyřicet, devět a čtyřicet, to už myslím nepřednášel, až potom v tom semestru devět a čtyřicet, v tom měl toho Hegela. A to myslím nedodělal, ještě před prázdninami ho vyhodili. Co mě paměť sahá, to by se všechno muselo ověřit. To bych se musel podívat do indexu, jak jsem to zapisoval a tak.

Jiný hlas: Já to ověřím.

To by bylo přesné, to jsem si neuvědomil, že bych se mohl podívat. No ale takhle to nějak bylo. No a to byl Cibulka, ten co se za něj vzal, a to byl takový zvlášť kmenový člověk, který potom pracoval taky na Slovensku. Tak byl Patočka vlastně vyhozen dvakrát. Definitivně potom byl vyhozen, on v té době pracoval, on byl samozřejmě soukromý docent. On nebyl placený normálně, on dostával jenom nějak x korun za hodinu odpřednášenou jako externista nebo něco takového. Tenkrát ještě ta funkce soukromých docentů existovala. Nestal se řádným profesorem, protože nebyl marxista. Tenkrát se jednalo o tom, a nechtěl se stát marxistou, jednalo se o tom, že snad dojde k habilitaci v Brně. Takže potom nějaký čas v sedmačtyřicátém a začátku osmačtyřicátého roku jezdil každý týden do Brna, kde měl přednášky soustředěné, takže se zas mohl vrátit. Ale pak po únoru z toho stejně nic nebylo a ukázalo se to marné. On pracoval, zaměstnán byl v té době v ústavu TGM, kterým ředitelem tam byl tenkrát doktor Rozsypal a po jeho smrti to byl doktor Navrátil. Patočka tam pracoval na edici Masarykových spisů a na studii o všech těch událostech kolem polenského procesu. Připravil ten text Masarykův, který se teď, on se ztratil a teď se našel a teď už je vydán provizorně v tom Patočkově souboru a vyjde. No a potom zrušili ústav TGM, takže Patočka ztratil zaměstnání a nějaký čas musel pracovat manuálně, nic jiného nesehnal, a potom se rozpomněl na něj přítel jeho otce z Akademického klubu a vzal ho do ústavu, Pedagogického ústavu J. A. Komenského. Ovšem dělal tam velmi podružnou práci, ovšem v krátký čas zase a brzo se stal jedním z editorů Komenského. A jeho příspěvky, které v té době psal, patří k nejpozoruhodnějším z těch komenián.

Jiný hlas: Ještě krátce, prosím vás. Já jsem četla v těch materiálech, že i v padesátých letech existovaly nějaké bytové semináře.

No ano, to dokonce ještě dříve. Já jsem byl jako nejmladší v šestačtyřicátém roce pozván, to jsem byl ještě na matematice, byl jsem pozván do soukromého semináře Patočkova, kde jsme četli Sein und Zeit, Heideggera. Tenkrát sice byla svoboda, ale Patočka se bál číst Heideggera na fakultě.

Jiný hlas: Bál německy?

No jistě, německy a ještě nacista, že jo, tak to jako by se nemělo, tak nesměl přednášet na německých univerzitách, to byla jako obava. Takže to byl první soukromý seminář, kterého jsem se zúčastnil, tehdy jsem byl nejmladší.

Jiný hlas: S dovolením, kde to bylo?

To bylo většinou u Patočky v bytě ve Vošťálkově ulici. On bydlel ještě tenkrát až nahoře pod krovem s rodičema, poněvadž ještě rodiče byli naživu.

Jiný hlas: Potom ještě ty…

No a potom, pokud já vím, pokud se týká Patočky, tak to nebyly žádné semináře skutečné, ale byly to takové společenské schůzky, na které si Patočka téměř vždy připravil něco ze své četby v těch dnech nebo v té době, referoval nám o knížkách a tak, ale bylo to na lehčí bázi.

Zprávu jsem měl zaměřenu, protože tam byli také nefilosofové, takže to bylo na úrovni celkem nepochopitelné. Trvalo to v šedesátých letech, až dokonce po osmašedesátém to přestalo být důležité. Nicméně to začalo velice rychle zase znova a tenkrát už jsme to nedělali jenom s Patočkou, ale dělali jsme to už sami. To začalo hned v sedmdesátém prvním, sedmdesátém druhém roce. Řada lidí začala velmi opatrně s bytovými semináři. Velká proměna nastala až v období po začátku Charty, kdy Tomin měl tu bláznivou myšlenku zvát cizí filosofy. Začal dělat ten seminář pravidelně, zveřejňovat to, já nevím, dělat poezii. Začal s kolokvii a tehdy to dospělo k vrcholu, ale četné semináře existovaly už v těch šedesátých letech.

Jiný hlas: Já bych se vrátil zpátky k padesátým letům. To bylo všechno u něj ve Šálkově ulici?

Naopak, to se potom většinou konalo jinde. Někdy to bylo u Paloušů, někdy u docentky Holubové, někdy u doktorky Stuchlíkové. Několikrát to bylo i u nás, u nás byl problém v té době ze začátku, pak jsme měli strašně malý byt, takže to bylo možné, až když jsme se přestěhovali. Pak to bylo v padesátém osmém taky. Takže se to střídalo, vždycky se domluvilo, kde to bude příště.

Jiný hlas: Vzpomínáte si na někoho, kdo tam chodil třeba z té nefilosofické obce? Říkal jste, že to byli také umělci.

Tak to byla například právě docentka Holubová. To je kunsthistorička. Ta vám toho řekne spoustu i o věcech v uvozovkách rodinných, je to jakási vzdálená sestřenice Patočková, takže vám toho řekne spoustu.

Jiný hlas: Dobře. Ještě dvě krátké otázky. Kdyby se vás zeptal na váš osobní názor, buď na profesora Patočku, nebo co myslíte, že by v tom filmu určitě mělo být a co naopak by tam nemělo být?

Já si nedovedu dost dobře představit, jak se takový film vůbec dělá, co tam bude a tak dále. Já s tím nemám zkušenosti. Pravděpodobně bude lépe, když vám nějaké připomínky řeknu, až to bude mít nějaký tvar. Nicméně si myslím, že jaký je cíl? Prostě to má být jako medailon?

Jiný hlas: Cíl není tak dalece medailon. Cíl je první informace pro nejširší publikum s tím, že to musí mít určitou úroveň, ale není to odborná filosofická diskuse.

Myslím, že nejdůležitější věc, co se dá na Patočkovi demonstrovat, je osud české filosofie a vůbec české kultury. Když tam ukážete, že člověk, který byl vlastně největším poválečným myslitelem tady, se mohl habilitovat v devětadvacátém nebo třicátém roce, v devětatřicátém byly zavřeny univerzity, vrátil se v pětačtyřicátém a v osmačtyřicátém byl zase vyražen. V osmašedesátém se vrátil na univerzitu a v sedmdesátém, dvaasedmdesátém ho definitivně vyhodili. Nakonec lítá vrtulník. Tahle věc samotná je něco, co cizince vždy znovu šokuje. Oni tomu nerozumí.

Jiný hlas: Jak to v tom filmu udělat? Chci kombinovat výroky lidí, kteří ho znali, kteří se toho účastnili, dobové materiály a třeba ty lidi, to znamená taky vás, pokud možno vrátit zpátky do prostředí, kde se to odehrálo. Aby to bylo autentičtější. To znamená, že totéž třeba vy nebo kdokoli jiný poví tam, kde se to dělo. Chtěl bych tam ukázat prázdné posluchárny a tak dále.

Prázdné posluchárny… Ovšem je záležitost, co seženu a co bude možné. Musíte například vědět, že on hlavně, poněvadž byl tak odstrčený, přednášel v Břehové ulici, nikoli na fakultě. Hlavní věci byly v Břehové ulici, tam co je jaderná fyzika. To patřilo tehdy filosofické fakultě.

Jiný hlas: To bylo potom po šestačtyřicátém?

To bylo hned, to začalo hned v pětačtyřicátém. On ohlásil před válkou, že je potřeba českou filosofii zakotvit znovu na starém Řecku. Tohle promýšlel celou válku a připravilo se, takže hned po válce, jak to bylo možné, tak začal s předsokratiky. To jsou jeho skripta. To je jedna z nejpozoruhodnějších věcí, která vůbec o předsokraticích tady je. Potom když to zvládl, tak dělal Sokrata, potom čtyři semestry Platóna, pak přešel na Aristotela a tím to končilo. Tam jenom začal a to se nestihlo. Ale to byla jeho myšlenka, že je potřeba zakotvit filosofii znovu ve starém Řecku.

Jiný hlas: Ale na závěr v těch sedmdesátých letech, když přednášel kacířské eseje, tak to už bylo přece něco jiného, ne?

Podívejte, předsokratiky vykládal znova, zase přednášel na univerzitě. To se chystalo vydání skript, takže on s tím začal zase. Zabýval se Hegelem, že v té době, kdy nemohl, tak byl ve Filosofickém

ústavu. Tam ho přetáhli ti mladí marxisté, kteří věděli, že to je jediný člověk, od kterého se mohou něco naučit. Přetáhli ho tam ovšem jenom jako pracovníka edičního oddělení. Patočka tam na ně vykonal značný vliv, takže všichni ti heideggero-marxisté vlastně by neexistovali bez Patočky. On je uváděl do Heideggera. V té době se zabýval Hegelem, přiložil fenomenologii, přiložil estetiku a chystal se do logiky. To už k tomu nedošlo, protože pak měl jiné povinnosti na univerzitě.

Jiný hlas: To byla ta šedesátá léta.

To byla šedesátá léta. To už tam začal a dělal Aristotela. To jsou takové ty drobnější věci, které potom dal dohromady. Jeho předchůdci a následovníci, kdo všechno navazoval na Aristotela. Tohle byly jeho hlavní věci, kterými se zabýval v té době v šedesátých letech. Potom vyšel takovým divným způsobem ve dvou stech výtiscích ten Přirozený svět.

Jiný hlas: Ve dvou stech? To nevím, že ve dvou stech.

Protože ostatní šlo buď do stoupy, nebo to vůbec nevytiskli. Číslované výtisky ve dvou stech exemplářů šly na univerzity, do knihoven, prostě kontrolovaná distribuce. Po čase stejně to bylo zlikvidováno. Tam Patočka napsal doslov po třiceti nebo čtyřiceti letech, který dělá třetinu té knihy. Je to původní práce a k tomu je ten doslov, který je neobyčejně zajímavý, důležitý a mě dosti dráždí.

On tam koketuje s křesťanským způsobem, který mně nesedí. Vykládá o bohočlověku a zřetelně má na mysli Sokrata, ale říká to tak, že všichni křesťané mohou myslet, že mluví o Ježíšovi. Takovéhle dvojznačnosti já nemám rád.

Jiný hlas: Ale jinak je to vynikajícně napsané. A není ten rozdíl, který vy hledáte, příliš subtilní?

To je pěkně subtilní. Sokrates nebo Ježíš, to je velikánský rozdíl. Já nejsem filosof… já jsem myslel, že tohleto je snad interní filosofická otázka. Není. To je věc, která je jedna ze základních věcí evropské kultury. Tohleto zaměňovat je šílenství.

Jiný hlas: Já vás nechci zdržovat, ale v čem je ten rozdíl?

Tak především Sokrates je myslitel řecký a Ježíš je Žid. To je obrovská věc. Evropská civilizace je založena na té zvláštní symbióze, vzájemném ovlivňování a zároveň vzájemném ničení těch dvou tradic. Té hebrejské, jak říkal Šalda, genius židovský a genius řecký. A z tohohle chtít udělat konfuzi, udělat jednu věc…

Jiný hlas: A neudělalo se to, když došlo k tomu vzájemnému promíšení?

Já myslím, že ne takto. Mně to připadá prostě, filosof je přinejmenším intelektuál. Každý filosof musí být intelektuál, takoví přírodní filosofové, to není žádný filosofování. Intelektuál musí rozlišovat. A ne dopouštět konfuzi. Intelligere je rozlišovat.

Jiný hlas: Dobře. Tak jo. A ještě prosím vás poslední otázka a to už vypnu. Já bych měla koncem května odevzdat scénář, kam se pokusím to, co jste mi tady řekl, nějakým způsobem vložit.

Jestli se to bude hodit.

Jiný hlas: Jistě, já budu… Děkuju vám mockrát. A zeptala bych se, jestli byste byl ochoten vystoupit potom před kamerou? To zaprvé, já bych vám řekla o co jde, ukázala ten scénář, abyste věděl, že nevstupujete do něčeho, kam nechcete vstoupit. A za druhé, ono by se to mělo natáčet, povolba, za předpokladu, že všechno půjde tak, jak nám slibovali. A mělo by se to natáčet někdy v polovině června. Cesta asi přes to Slovensko.

V polovině června bych ještě měl být. Já v červenci mám jet do Švýcarska na nějaké léčení.

Jiný hlas: Na dlouho teda?

Tak tři čtyři neděle.

Jiný hlas: A od kolikátého?

To nevím ještě.

Jiný hlas: Čili začátkem?

Červenec.

Jiný hlas: Já doufám, že všechno půjde tak, jak nám slibovali, že nedojde k nějakému většímu zdržení.

Já mám dojem, že to není snad tak důležité. Najdete tisíce lidí, kteří ho slyšeli, viděli, poslouchali. I kdybych vypadl z toho, tak to není nic riskantního.

Jiný hlas: Já vím, že máte toho hodně, ale prosím vás, pro ten film já budu ráda, kdybyste vystoupil. Řeknu vám to upřímně, jednak je to ta osobnost.

Ta je problematická. Víte o tom průšvihu na Strahově?

Jiný hlas: Všichni o tom říkali...

Jaký já dělám, že?

Jiný hlas: Dobře, ale někdo jiný je živý člověk a někdo jiný je střižna.

Já to beru. Mě zejména dožralo, že oni jednali se mnou, já jsem tam pozval tu většinu těch katolíků například. A cítil jsem se odpovědný za to, že jsem je na to pozval a teď najednou tam tihle lidi začnou vykládat takovéhle nehoráznosti. Já nejsem proti nim, ale já s nimi nechci mít nic společného. Proč mě někdo dává dohromady s takovými lidmi a navíc ještě já tam pozval lidi, před kterými jsem se cítil odpovědný. A já mu tam řeknu v mezidobí kritiku. Samozřejmě režisér, tomu se to líbí, že, takže ještě navíc řekne "Tak a hned začal, že se tady rozjel nějaký spor", tak já to znova zopakuju, jenže on pak čte dál znova. To mě dožralo takovým způsobem, že jsem musel udělat výbuch, že to chtělo granát, to chtělo malou pumu.

Jiný hlas: Já si to natolik přesně nepamatuju jako vy. Nevím, jestli mluvíme o tom též, ale to snad nebyli katolíci, tam potom přišli ti léčitelé?

To je ono, přesně ono.

Jiný hlas: To nejsou katolíci...

Moment, ale já tam pozval katolíky. Ti tam mluvili rozumně. Tam byl Halík, tam byl Mádr, tam byl Zvěřina... nedorazil, páč nějak nemohl, ale byl objednaný. Počkejte, kdo to tam ještě, Sokol tam byl. Několik, čtyři nebo pět katolíků a všecky já jsem tam dostal. Ono se jim tam nechtělo. Takže mně se tam teď najednou sejdou...

Jiný hlas: Léčitelé, oni tam přišli léčitelé, že jo? Ti Holešovičtí.

To jsou úplní... Ať si udělají něco sami, ale ať nekazí takovouhle věc. To přece nikdo mě nemůže nutit, abych já vystupoval s lidmi, s kterými nechci mít nic společného.

Jiný hlas: A kdo tam pozval ty Holešovické léčitele?

To udělal Havelka.

Jiný hlas: No a on tam patří, ne?

Dobře, jenomže Havelka tam byl přizván, aby vybral hudbu a s tím, jak on se jmenuje, s tím pianistou, to byl největší průšvih, teď si nemůžu vzpomenout… tak s tím měli vždycky několik úvodních slov k té skladbě. Havelka skoro nemluvil, mluvil jenom ten Kurc nebo tak nějak se jmenuje. A místo toho tam četl traktát, z kterého odkapávala zbožnost a ještě taková kýčovitá. Nemožná. Přece inteligentní člověk u toho být nemůže. A to se nedalo zastavit, to jelo, to se vysílalo. A on jel dál a nic. A pak ještě tam pozval s tou kytarou a tak dál, takový ten čajdák náboženský. To je prostě… Co se dá dělat v takovém případě?

Jiný hlas: Mně se to líbilo, víte?

Dobře, ale já jsem dostal vynadáno potom. Že jsem nebratrskej, že nemám pochopení.

Jiný hlas: Můžu se zeptat. Tady to nevadí, že jo? Ale je to znova právě v té praxi víry. Ono něco to dá, ono…

Ano. Jenomže on k té pravdě se dobírá víc ve chvíli, kdy pročistí ty jistoty. Žádnou jinou cestu tam nemá.

Jiný hlas: Metodicky tam jsou chyby, já nejsem tolik v tý intenci… Myslím takovou tu těch takzvaných objektivistických filosofů, kteří měli něco pro pravdu, kteří tu pravdu staví na sebe jako něco základního, jistotního, víte? To hrozilo.

Jistě. Protože filosofie je láska k moudrosti. Platón už to přeinterpretoval, že to je láska k pravdě. No a teď tady najednou by se z toho stala láska k jistotě. To cítíte, že to je posun, že?

Jiný hlas: Ale to není láska k jistotě, to je jaksi snaha rozdělit pravdu jistou od možné, nepravdy, která vypadá jako pravda.

Jistě, ano. To je intence. To je stejné, tak jako marxisté měli intenci vybudovat dokonalou společnost. Doufám, že je tady jasné, že je to vážná věc, ten přesun z pravdy na jistotu. Je to vážná věc. Ono je možno tomu rozumět. My chápeme toho Descarta a zároveň chápeme, že vlastně udělal krok, který z několika stran – zatím jsme si ukázali jednu – byl nesmírně nezajištěný. Byl to nový omyl. Epocha omylu a zase velice produktivního. To je další věc. My jsme si říkali, že už staří Řekové se dopustili hrubého omylu, když filozofie začala jako pojmové myšlení, že to pojmové myšlení bylo založeno na zásadním omylu, že zaměňovalo myšlenkové konstrukce, to jest intencionální předměty, za pravou skutečnost. A všechnu tu skutečnost, která tomu neodpovídala, vlastně považovali za jakési odpadnutí od té pravé skutečnosti.

Tato koncepce, která byla původní, byla vadná. Tato vadná koncepce charakterizuje filozofii od samého začátku, ale korunu tomu dal Parmenides, který zatížil celou tu další filozofickou tradici. Ale my víme, že tento omyl byl omyl produktivní. Nyní přicházíme k dalšímu omylu, přesunu z důrazu na pravdu – ať už chápanou jakkoliv, jenom cítíme, že to je něco jiného než ta jistota – přesunu na jistotu. A i když tam metodicky je vypracováno mnoho k tomu, aby bylo možno rozlišit pravou jistotu od nepravé jistoty a tak dále, tak přece jenom to byl povážlivý krok, v základu omylný, i když nevíme ještě přesně, ale přinejmenším musíme přiznat, že produktivní. Takže my jsme teď tuhle rundu skončili a já bych prosil, můžete začít hned, nebo si chcete vydejchat?

Jiný hlas: Já jsem… my máme přečteny dva odstavce.

My jsme teď přečetli ten první odstavec. Vy to máte v jednom odstavci, i toho Archimeda?

Jiný hlas: Ze dvou.

Ze dvou.

Jiný hlas: To začíná tím, že pro pohnutí celou zemí…

No ne, tak počkejte. Já to mám tady samozřejmě, každý to vydává jinak. Já toho Archimeda, který končí potom tím, co jsme přečetli… Co jste přečetl? To jsou tři nebo dva?

Jiný hlas: Dva.

Dva. No tak to je v pořádku. Takže my jsme toto přečetli celé. Takže rovnou k tomu něco říkejte.

Jiný hlas: Já bych řekla, že když nemáme ten pevný bod, tak nemůžeme budovat nějaké úvahy. On uvádí jako příklad Archimeda, který si žádal pevný bod, aby pohnul celou zemí nebo vesmírem. A Descartes tvrdí, že má právo doufat, jestliže najde alespoň jednu věc, která je jistá a neotřesitelná. Protože ten pevný bod, ten archimedovský, má být tak pevný, aby unesl tíhu světa. Rozhodující pro to filozofické myšlení, pro tu jistotu, která má unést tíhu světa… Tím pevným bodem je to, že on pochybuje. Že pochybuje o všem.

Počkejte, to mu nestačí, říct, že to je důležitý bod. Musí říct ještě proč.

Jiný hlas: Proč? Protože pokud pochybuje, tak… Tady je důležitý fakt, že když nenechá na ničem nit suchou, nenechá žádný bod, o kterém by nepochyboval, tak zároveň s tím nabývá jistoty, že nemůže být pochyb o tom, že on pochybuje. Na tom vystaví celý ten svůj systém, nebo to, o co se může opřít. To je ten pevný bod. Že nemůže být pochyb o tom, že pochybuje. Tím pádem, že myslí. To pochybování je myšlení. A on se nemůže zbavit té jistoty, že ať pochybuje o čemkoliv, tak nemůže pochybovat o tom, že pochybuje on.

Že je.

Jiný hlas: Že je. Tady dochází k takovému zvláštnímu obratu, že když nenechá na ničem nit suchou a všechno zpochybní, tak nemůže pochybovat o tom, že je. Jestli, nebo lépe řečeno, jestli je oklamáván, tak musí existovat ten, kdo je oklamáván. Takže on existuje.

Je to všecko?

Jiný hlas: Mě tam zaujala myšlenka, že se tady právě projevuje vztah pravdy a jistoty. Že on tady vlastně pravdu vůbec nehledá. On hledá tu jistotu, o kterou by se opřel. Hledá ten pevný bod. A nachází ho právě v tom, že není pochyb o tom, že on je ten pochybující. Ačkoli všechno popřel, tak to, že popírá, je jisté. Nemohl by popírat, kdyby nebyl. A i kdyby byl oklamáván, že je to všechno jen klamné, tak on, aby mohl být oklamáván, musí být. Tím pádem je to tak silná myšlenka, ten bod, o který se může opřít, že tu jistotu má.

Teď už je to vše. Děkujeme. Byla tam spousta drobných chyb a nejméně na třech místech to zasloužilo frenetický potlesk. Poněvadž my jsme teatrální… Tak a teď já jsem zvědavý, jestli ta místa byla zřejmá i ostatním. Tak jaké k tomu máte poznámky?

Já se musím přiznat, že vy mluvíte tak tiše, že jsem chvílemi nerozuměl a tady je ještě ten randál z té zahrady, že možná bude potřeba, abyste to říkala znovu, ty některé formulace. Ale my bychom mohli, poněvadž tady stejně nikdo není, příště sedět tam na druhé straně, ne? Tam je víc klidu.

Tak nikdo k tomu nic nemá?

To nebylo jen o tom frenetickém potlesku ještě, ale já jsem hned na začátku zajásal, že jste si všimla té paměti. Toho zapamatování. Ale bohužel jste od toho utekla velice rychle. Takže to jsem měl jenom planou naději, že tam začnete, to je totiž dosti důležitá věc. Nemožnost zapomenout, co to je

vlastně paměť a tak dále. To je věc, která se tam najednou objeví a není tematizována. A to si filosof nemůže dovolit. Filosof musí tematizovat všecko.

Jiný hlas: Já jsem s tím nic nenadělala, protože, nevím, možná mi to ušlo…

Ano, já vím. Ale ten problém paměti, ten jste pominula. To není otázka rozhodnutí. Vy se naopak…

Jiný hlas: Mně právě připadalo, že to je paměť, důležité zapamatovat…

No jistě. A to není proto, že by to chtěl zapamatovat. On to nemůže zapomenout! To je důležitá věc. Ta paměť se prosazuje proti jeho třeba vůli. On to nemůže zapomenout.

Jiný hlas: Mně právě připadalo, že to je jako rozhodnutí…

Jak se můžete rozhodnout, že něco nezapomenete? Můžete samozřejmě. Ale pak si to musíte zapsat nebo si to opakovat, abyste to nezapomněla, že? Ale on tam formuluje tu věc tak, že nemůže na to zapomenout.

Jiný hlas: No, právě proto jsem to vlastně nechtěla, že nemohl zapomínat…

To je důležitá věc. Mimochodem já jsem byl potěšen zejména proto, že takhle se má číst filosofický text, že se s každou věcí, i která vypadá nenápadně, důkladněji pracuje. Ten respekt k velkým filosofům nesmí jít tak daleko, abychom tam neviděli drobné vady krásy. A někdy se ukáže ta drobná vada krásy jako velmi podstatná a ne drobná, ale obrovská. Tak proto je třeba tomu věnovat pozornost. Já jsem tím byl velice potěšen. Ale teď bych ještě chtěl slyšet vaše reakce. Máte nějaké námitky, nebo s čím jste souhlasili, nebo jste přitom spali? Ještě někdo měl…

Jiný hlas: Já bych se chtěl zeptat, mě tam zaujalo… co tam zmiňuje, že to je práce…

Není. Která práce tady je zdůrazněna? On se chce dostat z toho víru ven.

Jiný hlas: Z víru pochybností.

No jistě. A on nezdůrazňuje, že dostat se do víru pochybností je taky práce. O tom jsme mluvili před chvílí.

Jiný hlas: Ale do těch vírů pochybností se nemůže snad dostat jinak, než že najde něco jistého… on se rozhodl hledat jisté metodou pochybností.

Ano. Čili on zavádí do svých pochybností metodu. To se nepodaří samo sebou. Pochybnosti napadají každého. No a většina lidí se toho zbaví tím, že je potlačí a nebo že propadne obecné skepsi. Nechce ty pochybnosti slyšet a vidět, a nebo naopak řekne, všechno je pochybné a nic nestojí za to, aby se o to staral. Tady nachází mezi Scyllou a Charybdou Descartes cestu tím, že zavádí jakýsi řád do těch pochybností. A ten řád, to je ta metoda.

Už k tomu nikdo nic nemá? Nic? Tak se nedá nic dělat.

Jiný hlas: …že paměť souvisí s časem…

Ano, ano. Ta paměť sama o sobě, to je obrovský problém. V našem století navázal na Descarta zejména Husserl. To víte z Kartesiánských meditací, ale ty Kartesiánské meditace jsou jenom plodem toho, že byl pozván do Francie a tam měl přednášet. Tam vyložil svou fenomenologii tak, aby to bylo pro Francouze atraktivní, a proto začal Descartem a proto tedy mluvil o těch Descartovských meditacích. To jsou tyto meditace. Ale už předtím, bez ohledu na to, že by se někdy mohl dostat do Paříže a tam přednášet, tak Husserl skutečně s tím Descartem pracoval a navazoval na něj. Už jeho

spisek, to je jasné. A je důležité si uvědomit, že právě Husserl ukázal na věc, která byla zapomínána nebo vytěsňována nebo dokonce si ji vůbec myslitelé neuvědomovali: co to je vlastně to, co člověku umožňuje vztahovat se k času. Vztahovat se k časové rozlehlosti. Jak minulosti, tak budoucnosti. My jsme se předtím zeptali, ale tam jsou ty důležité termíny, důležité pojmy Husserlovy. On tedy tady nemyslí jenom celkový vztah k minulosti a celkový vztah k budoucnosti. To je taky záležitost paměti, ten vztah k minulosti.

Už to slyšení, jak jsme si před chviličkou říkali, uslyšet a porozumět, co kdo říká, znamená podržet v paměti všechny ty zvuky, co říkal od začátku. Vlastně ne zvuky, my už ani ty zvuky nepamatujeme – někdo ano, ale většinou už ne – a pamatujeme smysl toho. Ale my ten smysl musíme pomalu odkrývat tím, že pořád pamatujeme, co on řekl. My jsme schopni eventuálně, zvlášť když jsme na to cvičení, potom znovu opakovat, co on přesně řekl, když nám chce utéct. A řekne jinou formulaci, aby se z něčeho vymluvil: „Ale ty jsi řekl toto a toto.“ My jsme schopni to celé zreprodukovat.

Už tohleto je tedy záležitost paměti, ale Husserl ukazuje na to, že je cosi ještě základnějšího. Že totiž vůbec ta naše schopnost vědět, že jsme teď v tomto okamžiku a něco si uvědomovat, nutně předpokládá jakýsi vztah k bezprostřední minulosti a bezprostřední budoucnosti.

Že tady nejde jenom o paměť, nýbrž o to, co vůbec si ta paměť má pamatovat. Ta paměť si něco může pamatovat jedině, když tady to něco je. A Husserl ukazuje, že nemá Augustin pravdu, že čas je divná věc, že je tady ta minulost, která už není, budoucnost, která ještě není a ta přítomnost, která okamžitě utíká pryč, padá do minulosti. Že tomu tak není. Že každá naše přítomnost je rozlehlá. I když neměřeně. Že není bodová. To je důležitá záležitost.

On mluví o té takzvané retenci a protenci, jestli jste to slyšeli. Je tedy každá naše přítomnost nějakým způsobem svázána s bezprostřední minulostí – to je ta retence – a s bezprostřední přicházející budoucností. Naše myšlení je intencionální akt. A tento intencionální akt má časové kořeny. To není akt v momentě, v bodovém okamžiku. To je akt, který má nějaké kořeny v bezprostřední minulosti a bezprostřední budoucnosti. To jest navazuje na tu bezprostřední minulost a rozvrhuje tu bezprostřední budoucnost. Čili intencionální akt je nemyslitelný bez té retence a protence.

Tohle je eminentní filosofická záležitost. A tuto záležitost objevil muž, který navazoval na Descarta. Velice svérázným způsobem, ale skutečně navazoval na Descarta. Čili můžeme to tak chápat, jako že u toho Descarta se to tam najednou objeví a zůstává to nevytěženo. Ale je to tam. Je možno to tam najít.

Já bych nejradši udělal jednu věc. Co jste tady teď říkala, vy to máte jak napsané, v jaké podobě?

Jiný hlas: V poznámkách.

Mohla byste to dodělat a prostě udělat z toho malý zápis, aby to mělo hlavu a patu, spíš než poznámky, než to, co jste říkala? A za jak dlouho byste to asi udělala? Právě to se ptám, jak vypadá vaše zkouškové období, jak jste na to připravená, kolik máte času. Dokdy to jste schopná udělat?

Jiný hlas: Do týdne.

Výborně. Dřív to nemůžete udělat?

Jiný hlas: Mám zkoušku.

Mně jde o to, že byste to mezitím v tom týdnu ještě někomu dala a toho bychom pověřili, aby k tomu udělal své poznámky. Já si myslím, že by to nemělo zůstat prostě jenom stranou a abych já k tomu

sám jenom něco povídal, to se mi nezdá. To si musíte najít sami tady. Čili pokud budete schopná… kdo by byl připraven k tomu udělat koreferát? Pro příště.

Jiný hlas: Já.

Výborně. Fajn. A domluvíte se. Když to Monika nestihne, tak to bude za delší dobu. Stejně já vám musím bohužel sdělit smutnou zprávu, která jistě vám vhrkne slzy do očí, že příští týden tady zase nebudeme. A já jsem dokonce mluvil o tom devátém, no, tak to bohužel padá zase, protože já devátého ráno budu muset odcestovat. Tak to je šílenství, ale já nevím, co s tím mám dělat. Ještě včera jsem byl na fakultě, jsem tam mluvil, co bude dál, tak jsem si myslel, že to vyjde, a dneska se to ukázalo, že to prostě nejde, příští týden ne. A tam ještě teď zas nebudu. Tady ve středu padne drn a v pátek zas nebudu, tak jsem se těšil.

Tak to stejně bude na to 14 dní času, v tom případě. Takže v každém případě se nějak domluvte. A teď, máme ještě chvíli čas? Nebo už ne?

Jiný hlas: Půl devátý.

Půl devátý? Ještě chvilku jo?

Jiný hlas: Do devíti.

Do devíti? Výborně. Takže já si myslím, že bychom teď mohli ještě přečíst kousek dál, ne? Chcete pro… když nemá nikdo k tomu už poznámku? Nebo pokud máte, tak můžeme. Samozřejmě nejlépe je zůstat u jedné věci týden. Nikdo nemá nic? Takže bych prosil přečíst ten další kousek.

Jiný hlas: V poznámce pod čarou se píše: „Připomíná to karteziánské cogito. Vím, že myslím, tedy jsem. V myšlení je zahrnuto vědění o myšleném. Ale v jistotě o vědění zůstává pochybnost, zda vůbec nemám před sebou přelud.“ Já bych se právě chtěla zeptat na tu jistotu toho vědění, že vůbec nemám před sebou přelud. Jakoby Descartes o sobě pochyboval, že vůbec to myšlení existuje. Ale o tom on nepochyboval.

To stačí, ne? Tak a teď prosím vás nějaké poznámky k tomu. Buď sama, nebo někdo jiný. A to jak jste to pochopil?

Jiný hlas: On tady píše, že u toho myšleného, u toho cogitatum, ještě musím… píše to o tom smyslovém nebo o tom vidění. Že to je klamné.

Jo, vy jste přečetl ten protikus. Proč?

Jiný hlas: No protože když nemám smysly, tak potom nemohu ani nic vnímat.

Ale jeho kritika je zaměřena ne proti tomu, že nemůžu vnímat, ale že se mi zdá, že vnímám. Jako si můžu pamatovat, že se mi zdálo, že vnímám. Takže to nebude ve sporu.

Jiný hlas: On nepopírá, že mám nějaké obsahy ve vědomí.

No právě. Jenomže popírá, že ty obsahy odpovídají něčemu vnějšku.

Jiný hlas: Ale to myšlení, to cogitatum, to se vztahuje jenom k tomu, co jsem nějakým způsobem už poznal. Proč? Nebo nějakým způsobem jsem to musel orientovat.

Odkud to víte? To máte, to víte z nějaké psychologie, ale to není… filosoficky to nemůžete zdůvodnit. Proč? Jestliže všechno to, co se mi jeví, co vnímám, co prochází mou myslí, je nějakým způsobem jen mé subjektivní a nesouvisí to s ničím venku. Mně se zdají věci, jako že jsou. Proč proti tomu chcete

říkat, že se mi nemůže nic zdát, když venku nic není? Že jsem se s tím musel nejdříve setkat, abych se mohl zdát. Na čem je to založeno? To je založeno na předpokladu, že to smyslové vnímání je možné. Není-li možné, tak musíte vysvětlit jinak, že máte nějaké obsahy ve vědomí. A to je ovšem důležitá věc, protože tady kdo tohle, ten odstavec přečte, tak si musí vzpomenout na koho?

Jiný hlas: Na jednoho pozdějšího karteziána?

No jistě. Tam právě se předpokládalo, že nejenom že nemá ta monáda uši a oči, ale vůbec ta je zazděná ve své kouličce a nemá vůbec oken. Takže i kdyby měla uši a měla oči, tak nic neuvidí a nic neuslyší, protože je tam naprosto zabedněná v té své monádové podstatě. A přesto se vnitřně vyčerpává a všechny ty představy si postupně buduje. Tohle je místo, na které navázal Leibniz. U každého myslitele se dozvíte v dějinách, že s něčím novým přišel. A monadologie, to je senzace, to je věc. Jednak ohromně vlivná do budoucnosti a byla to obrovská věc už tenkrát. No to je tady. Stejně tak jako ta základní descartovská myšlenka je už v Augustinovi, to jsme si už říkali, myslím, ale vy to asi budete vědět, můžete si to zkontrolovat, to je v Confessiones. Celá ta myšlenka Descartova je přítomná, toho *cogito ergo sum*, to je v Augustinovi. Toto je místo, které inspirovalo Leibnize. Tato myšlenka inspirovala Leibnize. Prosím.

Jiný hlas: Já mám takovou otázku k tomu Descartovu pojetí solipsismu. Teda jestli Descartes vůbec neuznává tu možnost mezilidské komunikace, to že má možnost svoje chápání světa konfrontovat s někým druhým a ve chvíli, kdy zjistí, že ten druhý svět chápe zdravým rozumem podobně jako já, tak z toho lze usuzovat na nějakou objektivitu.

A prostě myslíte, že tomu tak je? Podívejte se, když mluví o tom, že lidský duch je *res cogitans*, tak to platí o lidském duchu vůbec, o každém lidském duchu. Ve chvíli, kdy se naučíte pořádně myslet, tak jste našel cestu ke všem lidem, kteří se také naučili pořádně myslet. Jestliže vy najdete jistotu, tak oni našli taky jistotu. A pohybujete se v rámci nebo na úrovni té *res cogitans* a tam je jenom společenství lidí, kteří si dobře rozumějí. Kteří mají společnou řeč, řeč to je taky *logos*, že, to mají společný rozum. Tam ten problém intersubjektivity neexistuje. Stačí začít myslet. Každé zvíře je uzavřeno do sebe, no ale o zvířata se nemusíme zajímat, to jsou jenom stroje podle Descarta.

Jiný hlas: Já jsem to myslel třeba já si myslím, že teď držím v ruce propisku. Samo o sobě je to jenom moje představa, ale když vy si to myslíte taky, tak z toho můžu usuzovat, že to je pravda.

To je zásadní omylná záležitost. Myslet si, že držíte tužku, je věc nejistá. Vám se to může jenom zdát. A jestliže mně se zdá taky, že držíte tužku, tak to není žádné potvrzení vašeho dojmu, protože já se vám můžu zdát, jako že se mi taky zdá. To není z toho nic postaveno. Nahlížíte to doufám? To prostě není postaveno. Potvrzení ze strany druhého je k ničemu, protože ten druhý se mi může taky zdát jenom. Tady musí být něco jiného. A proto hledá tu jistotu Descartes, protože on pak, když najde svou jistotu a z ní pak vyjde a udělá ty další kroky, ujistí se o tom, že Bůh neklame, a když neklame, tak to znamená, tím založí všecku tu eventuální pravdivost, tu potenciální pravdivost, kontrolovatelnou pravdivost všech těch poznatků a tak dále. A pak tam do toho vstoupí i ti druzí lidi a tak dále, to všechno založí na té zásadní jistotě. Kdyby této jistoty nebylo, tak vám ten druhej nic nepomůže. Představte si, vám se může zdát, celej svět se vám může zdát. Vám se může zdát, že žijete a zatím vůbec nežijete. Dokonce jsem to říkal, že někteří, většinou to byli autoři science fiction, začali vymýšlet, že vlastně my sami se někomu zdáme.

--- další strana kazety ---

Jiný hlas: Rozhodnutí je jednoduché, protože kdybych věděl, že cokoliv dělám, je vlastně jenom zdání, tak by to pro mě ztratilo smysl. Pokud mám hlad, tak si řeknu, že se můžu buď najíst, nebo na to zapomenout. Protože jestliže je to jenom zdání, tak je to přece jedno.

To by nemělo smysl. Proč se vám jenom zdá, že to nemá smysl? Myslím to takhle: pokud mám hlad, tak si to můžu vyřešit buď tak, že se najím, a nebo tak, že na to zapomenu. Protože jestliže je to jenom zdání, tak je to přece jedno. Uvažujete o tom velmi špatně. Vy stále, když je to jedno, když to jednání jsou zdání... Jsou zdání, která nejsou jedno. Vy ten hlad neumlčíte, to je takové důležité zdání, že vy se musíte vzdát, že jste se najedl. Ono opravdu tadyhle z toho není jednoduchá cesta ven. Solipsismus není tak úplně nesmyslný.

Jiný hlas: Pakliže bych věděl, že vše, co dělám, je jenom zdání, tak bych třeba přestal chodit do školy. A pakliže je to jenom zdání, že chodím do školy, tak je to v podstatě jedno...

Ne, neuvažujete správně. Vůbec ne. Samozřejmě, že pociťujete všechno jako zdání, no tak najednou do toho zdání se vám zdá, že jste přestal chodit do školy, a pak se vám zdá, že přišel nějaký školník, jak to, že nechodíte do školy, a rozhodnutím se vám zdá, že někdo rozhodl, že jste vyhozen ze školy, a najednou se vám zdá, že jste vlastně nucen se starat o další, poněvadž už nejste ve škole, a to všechno se vám zdá.

Jiný hlas: Tady ten přístup svádí k pasivitě.

Naopak. Vy nemáte žádné potěšení z toho, že se vám zdá, že vás vyhodili ze školy. Vám je daleko příjemnější, když se vám zdá, že vás nevyhodili, a naopak, že jste dostal samé výborný a že vás pochválili. A tak se vám nadále bude zdát, že tam budete chodit a budete dělat své možné, abyste měl co nejlepší známky, to jest, aby se vám zdálo, že máte co nejlepší známky. A to je daleko příjemnější.

Jiný hlas: Já mám takový ten přístup, kdy pouze dělám věci pro obživu a nic víc, tak ten přístup je mnohem pasivnější než ten přístup, když studuju, dělám nějakou kvalifikaci a tak dále. To přece vyžaduje víc aktivity.

Jistě, a tak pravděpodobně i to zdání, že něco děláte, vyžaduje víc aktivity.

Jiný hlas: A já myslím právě, že podle toho, jestli můj život je v aktivitě nebo v pasivitě, z toho se dá usuzovat, jestli se mi ta situace zdá, nebo ne.

Ne, to se dá usuzovat jedině, jestli jste náhodně v aktivitě, nebo ne, ve svém zdání.

Jiný hlas: Mně se zdá, že to, jestli to je zdání, nebo ne, může ovlivnit to, jestli v tom vidím nějaký smysl. Když budu vědět, že to je zdání, tak se podle toho budu chovat jinak, než když budu vědět, že to je skutečnost.

Ale jestliže to všechno je v rámci zdání, tak tam není cesta z toho ven. Prostě se mi to všechno zdá a je to zas tak, jak to je. Já se tam musím pak chovat tak, jak se chovám, jenomže to je všechno zdání. Tam není cesta ven, tam prostě nenajdu záchytný bod, že to není zdání.

Jiný hlas: Ale já vím, že to je zdání.

To je taky zdání. Situace se nezmění. To, že to je předznamenáno, to je ostatně ten hlavní filozofický argument, proč říkat, že to je zdání, když nakonec stejně se tam musím chovat, jako kdyby to nebylo zdání. Protože jsem v tom zdání vlastně ve stejné situaci, jako kdybych byl ve skutečnosti v té situaci. Sice se mi to všechno zdá, jenomže běží to tak kupředu, jako kdyby to bylo skutečné, a tudíž já se z toho nedostanu ven.

Jiný hlas: Když budu mít to vědomí toho zdání, tak budu třeba víc uhýbat. Budu mít pocit, že když uhnu, tak se vlastně zas tak moc nestane, než kdybych to brala jako skutečnost, kde uhnutí má fatální následky. Kdežto ve zdání si řeknu, tak to je zdání, tak uhnu, a ono se nic nestane.

Ano, tak uhnete, jistě. Ale to přece můžete udělat i v tomto reálném světě, ne? Prostě se rozhodnete, že nebudete jíst, a taky uhynete. A nemusí to být zdání. Tohle to uhynutí by se taky zdálo. To už pak by se vám přestalo někomu zdát, nebo vám by se přestalo něco zdát… Já myslím, že opravdu z toho cesta ven není.

Jiný hlas: Já bych se pokusil říct trošičku víc. Vycházel bych z takového rozlišení principu mechanického a vitálního, jak to rozlišuje Ortega. Pakliže ten druhý člověk může potvrdit mou zkušenost a vy jste argumentoval tím, že se mi může ten druhý zdát, tak ten druhý člověk je živej, to je důležitý. Protože tím vlastně sám o sobě živej není závislej na mně. A to, co je živý, jeho reakce jsou v důsledku nepředvídatelný. Zatímco můj sen jakožto neživej je v důsledku tak nějak vypočitatelnej z toho celkovýho subjektu.

To je ale konstrukce. Zaprvé vaše konstrukce, ale neudržitelná. Sny přece nejsou vypočitatelné. Vám se přece nezdá to, co chcete.

Jiný hlas: To je sice dobré, ale člověk, kterej se mi jenom zdá, nemůže udělat nic, co bych já si nedovedl nějakým způsobem odvodit z mý mysli. Kdežto živej člověk ano.

Nevěřte tomu. Já mám dojem, že všichni mají zkušenost, že ve snu dělají věci, které by v normálním bdělém stavu neudělali.

Jiný hlas: To je sice dobře, ale kdybyste se mi třeba zdál, tak byste mě nemohl naučit to, co ještě neznám.

To jste na velkém omylu. Já jsem se setkal jednou u dědy ve snu, řekl mi strašně důležitou věc, že jsem to ráno už nevěděl. Ale v tu chvíli jsem naprosto věděl, že mi řekl to nejpodstatnější, pro život rozhodující. Měl jsem jistotu, že to bylo to, co jsem potřeboval vědět.

A jestli to dělají už regrese… Přečtěte si Berkeleyho. A uvidíte, jak se to dá velmi důstojně vykládat. Berkeley je strašně důležitej spisovatel filozofickej, na kterým se naučíte uvažovat tímto způsobem, který jsem teď já předváděl velmi neuměle a zkráceně.

Uvidíte, proč to ten biskup dělal. To byl anglický biskup. Dělal to proto, aby ukázal, že ve chvíli, kdy nemáme možnost se spolehnout na Boha, jsme jakoby ve snu. Není jistota, jak s Dostojevským možná… už nevím, ve kterém románu, ale Patočka to rád připomínal. Hromádka s Dostojevským říká, jeden takový ožralý ruský důstojník říká: „Ili Boga nět, kakoj že ja kapitan?“ (Není-li Boha, jakýpak já jsem kapitán?). A tohle přesně říká Berkeley. Není-li Boha, tak jaký tenhle svět? Jací my jsme lidi? Vždyť to je všechno jenom subjektivní zdání. Je to vážná záležitost. Z toho opravdu nejde vyklouznout. Solipsismus je taková uzavřená záležitost, že se z toho nedostaneme.

Dal tomu výraz právě ve své Monadologii Leibniz, který ukazuje, že všechno je možno vysvětlit jako vnitřní vyzařování monády. Jediné, co je k tomu zapotřebí, aby to nebylo chaotické, je předstabilizovaná harmonie, a tedy Bůh. Ten Bůh nám zaručí, že to jakýsi smysl má, i když to nemá s vnější skutečností buď vůbec nic společného, nebo to nemá žádný kontakt. My se nemůžeme přesvědčit, jak to venku vypadá. Je tady jenom ta naše subjektivita, uzavřená v sobě, a přesto je schopna vyčeřit se do té míry z té původní temnoty, že si vytvoříme potřebné představy a ty si dáme do řádu. Takže nakonec víme, jak ten svět vypadá, i když se na něj nemůžeme podívat vůbec.

Že to je neudržitelná teorie, to všichni víme, jenomže filozoficky tohle nestačí. Filozoficky se to musí vyvrátit a vyvrátit to takhle nejde. To je jako když se dáte na nějakou špatnou cestu a už návratu není. Tady je vstup zakázán, to je filozofické tabu, řekněme.

Jiný hlas: Ten Bůh tam nějak transcenduje ten svět, nebo…

Jistě, ten transcenduje samozřejmě. Co se zdálo faraonovi a nemohl si ráno na to vzpomenout a Josef mu to musel připomenout… když mluvil o kravách a tak dále a vyložil to jako sedm let tučných a sedm let hubených, tak to přece je transcendence, ne? A hodně přes čtrnáct let do budoucnosti transcendence.

Jiný hlas: Dobře, moment, to je sen.

Vy jste to najednou zbavil… říkáte, že netranscenduje. A co to je tohle?

Jiný hlas: To by teda znamenalo předpokládat, že i když sním, tak v tu chvíli sním vždycky objektivní svět.

Pokud budete subjektivista, pokud budete solipsista, tak ano. Ovšem řada spisovatelů tohle řekla, že s každým zemřelým člověkem mizí jeden svět. Něco na tom je.

Jiný hlas: Vždyť nemizí jeden svět, ale svět vůbec.

Dobře, když jste jenom vy a všechno ostatní je vaše představa, tak svět vůbec.

Jiný hlas: Ale tak nic, není člověk, aby si myslel, že to bylo.

Ale to není filozofický argument. To je potřeba vyvrátit, falzifikovat. A to nejde. My jsme si připomněli z toho Ockhama, přes toho Leibnize, to myslím je to nejdůležitější, a snad ještě bychom mohli přečíst ten další. Pak bych prosil, uhněte se z toho místa.

Jiný hlas: Ale odkud vím, že není něco odlišného od všech těch věcí, které jsem právě uvedl? O čem ani v nejmenším by se nemohlo pochybovat. Není snad nějaký Bůh nebo nějaká bytost, nevím, jak ji nazývat, která mi právě tyto myšlenky vštěpuje? Nač však vyslovovat tuto domněnku, když snad sám mohu být jejich původcem. Jsem tedy aspoň já něco?

Vaše nápady. Úplně přesně, jako kdyby se to hodilo do naší diskuze, že?

Jiný hlas: Mě už ten začátek vlastně zarazil, že Descartes, i když se rozhodl pochybovat… Descartes vlastně jako začátek svého uvažování pomocí toho „nic“ předpokládá… jako by neexistoval a o tom pochybuje. Místo toho, co se mi zdá, že by pro mě bylo takové normálnější, spíš předpokládat, že svět existuje, a o tom začít pochybovat.

Na čem to zakládáte? Mně to trošičku uniká, teď nevím, jestli tomu dobře rozumím. Pochopil to někdo a může mi to zopakovat, jak to pochopil? Na čem to zakládáte tedy?

Jiný hlas: Předpokládá tedy, že všechno je klamné. To je východisko.

Ano. A ten váš návrh?

Jiný hlas: Že v té druhé fázi začíná pochybovat o tom východisku. O tom, že je všechno klamné. Jestli náhodou není něco, co mu ty myšlenky vštěpuje, co teda není klamné.

To není pochybování o tom, zda to je pochybné. Tady jde o to, že v zásadě, kdyby mi to někdo mohl vnucovat, tu klamnost… Tady není snad jasné, že je to omezeno na to, že když mi to někdo jiný vštěpuje, že to je tedy nikoliv klamné, že to je spolehlivé. To nemusí být. Obě možnosti jsou otevřené.

On ještě říká „quelque Dieu“, že, nějaký Bůh. Tak to může být taky ten zlomyslný bůh, který mě klame. Ale nevím, pořád nevím, jestli jsem dobře pochopil, co jste říkal.

Jiný hlas: Já nevím, jestli jsem to dobře zformuloval. Připadá mi, že on vychází z předpokladu, že všechno, co je kolem něj, je klamné. Zatímco já, když se koukám, vycházím spíš z předpokladu, že všechno kolem mě je reálné. Já bych spíš začal pochybovat o tom, zdali je všechno reálné. A jak to tady čtu, tak Descartes vychází z toho, že všechno je pro něj klamné a teď se snaží…

Ale on ten váš krok udělal jako první. A ten pak generalizuje. Čili ten rozdíl není takový, jak se domníváte. To, co vy děláte a říkáte, že je „samozřejmý začátek začít pochybovat o tom, co nejdřív jsem měl za samozřejmé“, totiž že všechno je reálné, to on má za sebou. A teď ale říká: no jo, a k čemu byste ale dospěl?

Začnete pochybovat, že je všechno reálné kolem vás. Zřejmě jste dospěl k tomu, že je potřeba dát pozor, že některé věci jsou reálné a některé nejsou reálné. A teď Descartes na tohle navazuje a řekne: „No jo, ale když já si myslím, že některé jsou reálné, tak které?“ Nemůžu já pochybovat i o tom, o čem jsem nakloněn nepochybovat? On rozšiřuje, generalizuje tuto vaši pochybnost.

Já jsem tomu totiž nerozuměl, protože jsem měl jiný „tuch“, než jste měl vy, a proto mně to nedávalo docela smysl, takže to bylo něco jiného. Tušil jsem totiž, a špatně ovšem, že máte na mysli něco jiného: že je otázka, proč si Descartes myslí, že vůbec něco jistého je. Vlastně se nezbavuje všech předsudků. On ovšem pochybuje, ale o jednom si je jist, že totiž je nějaká jistota. A teď ji hledá. V této věci je skutečně Descartes nedůsledný a Leibniz je mnohem důslednější.

Kam to dotáhl Leibniz? To je slavné, když si vezmete do ruky ty jeho malé texty, kde je také Monadologie a je tam také text Principy přírody a milosti. Tam má tu fantastickou formulaci, ke které se mnoho filosofů vracelo a bude vracet: Proč vůbec je něco a ne spíše nic?

Ten kontext, v jakém staví tuto otázku, je taky důležitý, ale většinou se ta otázka pak izoluje z kontextu a vykládá se mimo. Ten kontext je takový, že on tam mluví o tom, že nic se neděje bez důvodu. Ta formulace je trochu problematická, mělo by se říct bez příčiny, ale když by se řeklo bez příčiny, tak to nevede tam, kam Leibniz chce, takže se nedá nic dělat. A má to jisté důvody, zdůvodnění, proč říká bez důvodu, nikoliv bez příčiny, že nic se neděje bez důvodu. To je takzvaná zásada dostatečného důvodu. Tedy tam, kde nemáme dostatečný důvod, nemůžeme předpokládat žádný závěr. Nelze vyvozovat závěr tam, kde nemáme dostatečný důvod.

No a tedy proč se máme domnívat, že něco je? Jaký je důvod, proč se domnívat, že něco je? Jaký je důvod – a teď nejde jenom o „proč se domnívat“, to je důvod subjektivní pro nás – ale jaký je důvod toho, že něco je? Nikoli příčina. Kdyby měla být nějaká příčina toho, že něco je, tak ta příčina je, nebo není? To nemůžeme říkat. Takže proto zůstávají u toho důvodu. Jaký je důvod pro to, že něco je a že něco spíše je, než aby vůbec nic nebylo?

Na tuhle otázku dodnes nikdo neodpověděl. To je věc, která zůstává… O této otázce Heidegger jednou vykládal celý semestr. A při každé přednášce tu otázku vždycky na začátku citoval, na konci citoval a lezl k ní v úhlu, a pořád se kolem toho motal a pořád o tom mluvil. A na tuto otázku nikdo neodpověděl. Já mám dojem, že mám na to odpověď, ale takovou trošku…

Možná, že s tím můžeme skončit, stejně už se k ničemu nedostaneme, tak vám tu odpověď řeknu velmi stručně a můžete o tom uvažovat. Totiž metafyzika, takzvaná metafyzika, tedy to předmětné myšlení, předpokládala, že základem všeho jsoucího je neměnné. *Archai*, elementy, *stoicheia*, to bylo to, co je neměnné. Teď my jsme zjistili, že nic v tomto světě není neměnné. Sám svět vznikl z ničeho a do ničeho zanikne a každá událost vzniká z ničeho a do ničeho zaniká. A jestliže po ní zůstane nějaká

stopa, tak jenom díky jiné události, která na ni reaguje. Všechno se mění, všechno pomíjí, nic není v tomto světě, co by trvalo. Nejtrvalejší element je proton, to už jsme si říkali, poločas jeho rozpadu je delší než trvání našeho vesmíru, ale přesto je to částice, která se rozpadá. A ty, které se nestihnou rozpadnout, se rozpadnou potom, anihilují s celým světem v tom budoucím velkém krachu. Na začátku velký třesk, na konci velký krach a konec. Toto je kosmologie současná. Není nic, co se nemění, všechno se mění.

No a jestliže tomu tak je, tak udělejme poslední závěrečný krok. Stará filosofie předpokládala, jak to ve středověku formovali, *ex nihilo nihil fit*, z ničeho nic. Nemůže z ničeho vzniknout něco. No ale to je ten poslední relikt staré metafyziky. Potom to poslední, co se nemění, je nic. No ale což jestli nemáme udělat ten poslední krok právě tímto směrem, že není vůbec nic neměnné? No potom stejně tak jako všechno, co je, jsou události, které spějí ke svému konci, které tedy tendují k tomu, aby se z něčeho změnily v nic, což jestli také nic nemá tendenci změnit se v něco? Což jestli nic je právě tak labilní jako každé něco? Jestliže odmítneme metafyziku, tak musíme odmítnout stabilitu nic. Nicota je velmi labilní stav, který se ustavičně zvrhá v něco. A to něco zase se zvrhá v nic. A teď stačí potom jenom ukázat, že tedy nic je náročné nic. Tomu nestačí se zvrhat jenom v kvanta.

Elementární částice a eventuálně zvrhnout se ve vesmír s velkým třeskem. I když už jsi kusem atomu a i když ten vesmír tu je, tak stále ještě na jisté vysoké úrovni nic je nic. Takže to nic představuje jakýsi tlak, strašlivý tlak přechodu v něco. A to znamená stále vyšší a vyšší úroveň. A tím vyložím celou tu evoluci a zároveň odpovím na Leibnizovu otázku: Proč je spíše něco nežli nic? No protože nic není stabilní. Nic je labilní a zvrhá se v něco.

Takže já posouvám celou tu otázku ještě o jedno patro dál, poněvadž pak následuje další otázka: A proč je to tak zařízeno, že nic je labilní? A teprve tam můžete začít odpovídat. Dosud ta chyba byla, že se začínalo s tím nic. Až i nic muselo být stvořeno. Mohlo být stvořeno, aby bylo stabilní, tak nebylo, nýbrž bylo stvořeno jako labilní. Tato okolnost, že nic je labilní a nikoli stabilní, je elementární záležitost, která představuje základnu všeho teologického myšlení. Jestliže se mluví o – apoštol Pavel říká: Kde je, smrti, tvé vítězství? No tak to je otázka: A kde je, nicoto, tvé vítězství?

Takže tím můžeme skončit, můžete o tom uvažovat do příště. A kdo bude mít příště referát? Jo, ještě jednu věc, nesmím na to zapomenout. To nestačí, musíme jít dál, to bude koreferát k tomu referátu. A ještě někdo bude mít referát připravený z dalšího textu, z dalších odstavců. Tak se přihlašte a ještě než si to rozmyslíte, tak já bych chtěl ještě jednu věc. Moniko, až to budete psát, tak udělejte kopii a já bych si pak ve středu – mě ji sem dejte nebo pošlete – ve středu bych si ji vzal, abych se na to mohl podívat ještě před tím pátkem. To je za čtrnáct dní, tedy za dvanáct dní ve středu bych si rád tady odpoledne vyzvedl kopii toho vašeho referátu, co předáváte k vypracování koreferátu. Aby se na to mohl taky kouknout, abych na to nekoukal moc zjeveně. Já si to trochu připomenu. A teď kdo si vezmeme na příště? Kdo ještě nic neměl, přihlašte se. Prosím. Jsem rád, zrovna jsem na vás myslel, ale honem jsem uhnul očima, abych vás nenutil. Tak fajn.

Jiný hlas: Jeden odstavec?

Vemte si třeba víc. Když bude ten jeden odstavec výživný, tak stačí jeden, ale radši si vemte víc. Ale záleží to na vašem gustu a na vaší dobré vůli. Takže já tohleto zase vrátím.